

Το δύσκολο ποίημα

Charles Bernstein

Ολοι μας, πότε πότε, συναντάμε ένα δύσκολο ποίημα. Καμιά φορά είναι το ποίημα ενός φίλου ή ενός μέλους της οικογένειας και καμιά φορά είναι το ποίημα που γράψαμε εμείς. Το δύσκολο ποίημα ταράζει και φέρνει δυσφορία εδώ και πολλά χρόνια και στους ποιητές και στους αναγνώστες. Οι ειδικοί που μελετούν τα δύσκολα ποιήματα, συχνά, βρίσκουν τα ίχνη της μοντέρνας επικράτησης αυτού του προβλήματος στα πρώτα χρόνια του περασμένου αιώνα, όταν μεγάλες μάζες κοινωνικών μετατοπίσεων επέσπευσαν το ξέσπασμά του το 1912, τότε που είχαμε μια από τις πιο γνωστές επιδημίες της δύσκολης ποίησης.

Αλλά ενώ αυτοί οι ειδικοί μάς δίνουν λεπτομερείς ιστορικές επιχειρηματολογίες δύσκολων ποιημάτων και ενώ υπάρχει μεγάλη φιλοσοφική σπέκουλα για τη δύσκολη ποίηση, ελάχιστοι πρακτικοί οδηγοί υπάρχουν που πραγματεύονται τη δύσκολη ποίηση. Εκείνο που επιδιώκω με το παρόν δοκίμιο είναι να κάνω την εμπειρία σας με το δύσκολο ποίημα επωφελή, ανταποδοτική, με το να υποδείξω στρατηγικές που καταγίνονται μ' αυτά τα δύσκολα ποιήματα.

Ίσως αναρωτιέστε τι μου κίνησε το ενδιαφέρον να ανακατευτώ μ' αυτό το θέμα. Ας είμαι ειλικρινής με την περίπτωση μου. Είμαι συγγραφέας και συχνός αναγνώστης δύσκολων ποιημάτων. Εξαιτίας αυτού, έχω την ισχυρή επιθυμία να βοηθώ άλλους αναγνώστες με τα δύσκολο-να-τα-διαβάσεις-ποιήματα. Με το να μοιράζομαι τις εμπειρίες μου δουλεύοντας σε δύσκολα ποιήματα, εδώ και πάνω από τριάντα χρόνια, νομίζω ότι μπορώ να σας γλιτώσω και χρόνο και πονοκέφαλο. Πιθανόν, στο τέλος, να είμαι ικανός και να σας πείσω ότι μερικά από τα πιο δύσκολα ποιήματα που συναντάτε μπορούν να διαθέτουν μια πολύ εμπλουτισμένη αισθητική εμπειρία – αν καταλάβετε πώς να τα προσεγγίσετε.

Αλλά, καταρχάς, πρέπει να αντιμετωπίσουμε το ερώτημα: Διαβάζετε δύσκολα ποιήματα; Πώς μπορούμε να το ξέρουμε αυτό; Εδώ σας έχω μια πρόχειρη λίστα από πέντε ερωτήσεις-κλειδιά που σας βοηθούν να απαντήσετε την ερώτηση:

1. Βρίσκετε ένα ποίημα δύσκολο να το εκτιμήσετε;
2. Βρίσκετε το λεξιλόγιο και τη σύνταξη του ποιήματος δύσκολο να τα καταλάβετε;
3. Παλεύετε συχνά με ένα ποίημα;

4. Σας κάνει το ποίημα να νιώθετε ανεπαρκής ή βλάκας ως αναγνώστης;

5. Επηρεάζεται η φαντασία σας από το ποίημα;

Αν η απάντησή σας είναι θετική σε οποιαδήποτε από αυτές τις ερωτήσεις, πιθανόν να αντιμετωπίζετε ένα δύσκολο ποίημα. Αλλά, ακόμα και αν δεν είστε σίγουροι, κοιτάξτε, ΨΑΞΤΕ για ένα από τα παρακάτω συμπτώματα: πεδίο υψηλής συντακτικής ή γραμματικής ή διανοητικής δραστηριότητας. Υψηλή γλωσσική ένταση. Κειμενικές ανωμαλίες. Αρχική υποχώρηση (ποίημα που δεν είναι αμέσως καταληπτό). Φτωχή προσαρμοστικότητα. Αισθητική υπερφόρτιση. Αρνητική διάθεση.

Πολλοί αναγνώστες με το που πέφτουν σ' ένα δύσκολο ποίημα λένε στον εαυτό τους: «Γιατί έτυχε σε μένα αυτό;». Η πρώτη αντίδραση που έχουν συχνά είναι να σκεφτούν ότι αυτό είναι ένα ασυνήθιστο πρόβλημα που άλλοι αναγνώστες δεν έχουν αντιμετωπίσει. Οπότε το πρώτο βήμα που κάνετε με ένα δύσκολο ποίημα είναι να αναγνωρίσετε ότι αυτό είναι ένα κοινό πρόβλημα, που το έχουν πολλοί άλλοι αναγνώστες καθημερινά. Ότι δεν είστε μόνοι!

Η δεύτερη αντίδραση πολλών αναγνωστών δύσκολων ποιημάτων είναι να μέμφονται τον εαυτό τους. Αναρωτούνται: «Τι κάνω και είναι αυτό το ποίημα τόσο δύσκολο;». Οπότε το δεύτερο βήμα που κάνετε με ένα δύσκολο ποίημα είναι να αναγνωρίσετε ότι δεν είστε εσείς υπεύθυνοι για τη δυσκολία και ότι υπάρχουν αποτελεσματικές μέθοδοι να το αντικρούσετε χωρίς να θυμώνετε και να εξαγριώνετε με τον εαυτό σας.

Οι συγγραφείς δύσκολων ποιημάτων συχνά αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα που αντιμετωπίζουν και οι αναγνώστες, αλλά γι' αυτούς οι ερωτήσεις μπορούν να είναι πιο ταραχώδεις. Συχνά ένας ποιητής ή μια ποιήτρια αναρωτιέται: «Γιατί το ποίημά μου κατέληξε έτσι; Γιατί δεν είναι εντελώς βατό, όπως τα ποιήματα του Μπίλι Κόλινς, που δεν έχουν ποτέ πρόβλημα κατανόησης;». Όπως και οι αναγνώστες δύσκολων ποιημάτων, έτσι και οι συγγραφείς δύσκολων ποιημάτων πρέπει πρώτα να έρθουν πρόσωπο με πρόσωπο με το γεγονός ότι το δικό τους είναι ένα κοινό πρόβλημα και το μοιράζονται με πολλούς συγγραφείς. Και πρέπει να έρθουν πρόσωπο με πρόσωπο και με το γεγονός ότι δεν είναι δικό τους σφάλμα που τα ποιήματά τους είναι πιο δυσνόητα από του Μπίλι Κόλινς, αλλά ότι μερικά ποιήματα έχουν μια τέτοια κατάληξη.

Τα δύσκολα ποιήματα είναι φυσιολογικά. Δεν είναι ακατανόητα, χωρίς νόημα ή εχθρικά. Οι καλοπροαίρετοι αναγνώστες ίσως πουν «κάτι δεν πάει καλά» με το ποίημα. Ας κοιτάξουμε τότε το πράγμα αλλιώς: το «δύσκολο» είναι πολύ διαφορετικό από το αφύσικο. Στη σημερινή συγκυρία, με ολοένα και πιο πολλά ποιήματα να τους κολλάμε την ετικέτα του «δύσκολου», αυτή είναι μια σημαντική διαφορά που πρέπει να την έχουμε στο νου μας.

Τα δύσκολα ποιήματα είναι έτσι εξαιτίας του έμφυτου χαρακτήρα τους. Και αυτός ο χαρακτήρας τους είναι το κατασκευασμένο τους στιλ. Δεν είναι έτσι επειδή εσείς ως αναγνώστες κάτι τους κάνετε. Δεν είναι δικό σας το φταίξιμο.

Τα δύσκολα ποιήματα είναι δύσκολο να τα διαβάσεις. Ασφαλώς και το ξέρετε ήδη αυτό, αλλά αν το κρατάτε στο μυαλό σας, τότε θα είστε ικανοί να επανακτήσετε το κύρος σας ως αναγνώστες. Μην αφήσετε το ποίημα να σας πτοήσει! Συχνά το δύσκολο ποίημα θα σας προκαλέσει, αλλά αυτός ίσως είναι ο τρόπος του να σας τραβήξει την προσοχή. Καμιά φορά, αν στρέψετε όλη σας την προσοχή στο ποίημα, η προκλητική του συμπεριφορά θα εξαφανιστεί.

Τα δύσκολα ποιήματα δεν είναι δημοφιλή. Αυτό είναι κάτι που οποιοσδήποτε αναγνώστης ή ποιητής δύσκολων ποιημάτων πρέπει να αντιμετωπίσει ρεαλιστικά. Δεν γίνεται διαφορετικά. Αλλά επειδή ένα ποίημα δεν είναι δημοφιλές δεν σημαίνει ότι δεν έχει αξία. Μη δημοφιλή ποιήματα μπορούν ακόμα να είναι μεστά νοημάτων και ίσως και να μην είναι μη δημοφιλή. Ακόμη κι όταν ένα ποίημα δε γίνει δημοφιλές, μπορεί να σημαίνει πολλά για σας, τους αναγνώστες. Ίσως ακόμη το ότι το ποίημα δεν είναι δημοφιλές να σας φέρει πιο κοντά με το δύσκολο ποίημα. Στο κάτω κάτω της γραφής, η δική σας ικανότητα να έχετε μια στενή σχέση με το ποίημα δεν επηρεάζεται από τη δημοτικότητα του ποιήματος.

Όταν ξεπεράσετε το να μέμφεστε τον εαυτό σας –το να κατηγορείτε τον εαυτό σας ως υπεύθυνο της δυσκολίας ή το να κατηγορείτε το ίδιο το ποίημα– μπορείτε να αρχίσετε να εστιάζετε στη σχέση. Η δυσκολία που έχετε με το ποίημα πιθανόν να υπονοεί ότι υπάρχει ένα πρόβλημα όχι με σας ως αναγνώστες ή με το ποίημα αλλά με τη σχέση σας με το ποίημα. Αντιμετωπίζοντας τα θέματα που προκύπτουν ως μέρος αυτής της σχέσης μπορεί να αποβεί μια πολύτιμη εμπειρία. Το να ληθαίρετε τις δυσκολίες δεν είναι η λύση! Μαθαίνοντας να τα βγάζετε πέρα με τη δυσκολία της ανάγνωσης ενός ποιήματος συχνά θα είναι πιο ωφέλιμο από το να σκουπίζετε τις δυσκολίες κάτω απ' το χαλί, μόνο και μόνο για να σας έρθει η σκόνη στα μούτρα σας όταν πάτε να καθαρίσετε το πάτωμα.

Οι αναγνώστες δύσκολων ποιημάτων χρειάζεται να προσέχουν την τάση εξιδανίκευσης βατών ποιημάτων. Έχετε υπόψη σας ότι ένα ποίημα ίσως να είναι εύκολο γιατί δεν έχει τίποτα να πει. Δεν υπάρχει στ' αλήθεια κανένα ποίημα που να μην παρουσιάζει κάποια δυσκολία. Πολλές φορές, το να παιδεύεστε με τις πρώτες δυσκολίες ενός ποιήματος είναι ό,τι καλύτερο μπορεί να σας συμβεί για μια μακροχρόνια αισθητική εμπειρία που σας ανοίγει τις πιθανότητες για πολλές μελλοντικές συναντήσεις με το ποίημα.

Ελπίζω αυτή η προσέγγιση του δύσκολου ποιήματος να ανακουφίσει την απογοήτευση που αισθάνονται τόσο πολλοί αναγνώστες όταν προκαλούνται από τέτοιας μορφής αισθητικές εμπειρίες. Το να διαβάζουμε ποιήματα, όπως τόσες άλλες εμπειρίες στη ζωή, δεν είναι πάντα τόσο απλό όσο φαίνεται να είναι απ' έξω, όταν βλέπουμε άλλους αναγνώστες να ξεφυλλίζουν ευτυχείς συλλογές αγαπημένων στίχων. Πολύ συχνά, αυτή η εικόνα της υπέρτατης αναγνωστικής ευδαιμονίας δεν είναι το παν. Ακόμα κι εκείνοι οι αναγνώστες που τώρα χαμογελούν πιθανόν να έχουν περάσει από τις δύσκολες εμπειρίες με ποιήματα όταν τα πρωτοσυνάντησαν. Όπως έλεγε συχνά η μητέρα μου, δεν μπορείς να έχεις αυγά με μπέικον αν δε σφάξεις το χοίρο. (66)